

Acesta este un Manuscris Acceptat pentru *Calitatea Vieții*. Poate suferi modificări pe parcursul procesului de editare.

CALITATEA VIEȚII

CERCETĂRILE DE DIAGNOZA CALITĂȚII VIEȚII ÎN CADRUL ICCV

IOAN MĂRGINEAN

În primul an de activitate a Institutului de Cercetare a Calității Vieții, INCE, Academia Română, s-a demarat cercetarea de diagnostic a calității vieții pregătită de un colectiv coordonat de către directorul Institutului, domnul Cătălin Zamfir. Am făcut parte din acest colectiv și apoi am coordonat activitățile acestui program, cel mai adesea în colaborare cu alți colegi. Experiența dobândită de-a lungul anilor pe tema respectivă o voi valorifica aducând în atenție aspecte relevante ale demersurilor respective și, evident, rezultatele obținute în cunoașterea calității vieții populației României, care a înregistrat o anumită îmbunătățire în timp, dar s-au înregistrat și stagnări și chiar și deteriorări pe anumite componente.

Cuvinte-cheie: calitatea vieții; indicatori; diagnoză; profiluri și clase de calitatea vieții.

INTRODUCERE

Cercetările de diagnostic a calității vieții, desfășurate de către cercetătorii din Institutul de Cercetare a Calității Vieții (ICCV), au o relevanță deosebită pentru cunoașterea modurilor în care au trăit românii în primele două decenii de trecere la democrație și la economia de piață și cum s-au raportat ei la procesele respective. Am făcut delimitarea la primele două decenii, pentru că aceste cercetări s-au realizat în perioada 1990–2010 (cu valori anuale pentru 1990–1999 și apoi în anii 2003, 2006 și 2010). Cercetările s-au efectuat pe eșantioane naționale stratificate multistadiale, iar selecția subiecților (18 ani și peste), în primul an, a fost pe cote, pentru ca ulterior, să se adopte selecția probabilistă utilizând listele electorale.

Trecerea de la valorile anuale la cele periodice a fost determinată de sistarea finanțării bugetare a cercetărilor de teren începând cu anul 1998, așa încât, în continuare le-am desfășurat prin finanțare extrabugetară, dificil de obținut, ceea ce a condus la întreruperea lor după anul 2010.

Între timp, însă, începând cu anul 2003, la intervale de patru ani are loc o cercetare de tip diagnostic a calității vieții –European Quality of Life Survey – EQLS –, realizată de Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață

Adresa de contact a autorului: Ioan Mărginean, Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, e-mail: imargin@iccv.ro.

și de Muncă, cu sediul la Dublin, Republica Irlanda. În perioada 2002–2006 am făcut parte din grupul de experți din țările candidate la admiterea în Uniunea Europeană, iar între 2006 și 2016 Iuliana Precupețu a ocupat această poziție de expert. În prezent, Bogdan Voicu este membru științific al Consiliului Consultativ al Fundației.

Deși utilă, ultima sursă de informare menționată nu este suficientă pentru cunoașterea realităților dintr-o anumită țară, așa încât, consider că în România efectuarea în continuare a investigației de diagnoza calității vieții este binevenită, iar reluarea ei cel puțin după 10 ani ar fi una deosebit de semnificativă pentru cunoașterea situației la zi, ca și a continua șirul analizelor comparative.

În anul 2006 am coordonat o lucrare pe bază de contract pe tema calității vieții în Bulgaria și România, pe date de cercetare din anul 2003 (*First European Quality of Life Survey: Quality of Life in Bulgaria and Romania*).

Nu este deloc o exagerare să se considere că cercetările de calitate a vieții (începute al nivel mondial în anii '70: Zamfir 1984; 1990; 2002; Mărginean 1991; 2002) s-au dovedit a alcătui o inovație dintre cele mai relevante în câmpul cunoașterii sociale, iar acest lucru este valabil, evident, și în cazul României. Ele au răspuns unei nevoi larg resimțite în cadrul societăților, la toate nivelurile de structurare, fiind vorba despre informații în legătură cu modalitățile în care se desfășoară viața oamenilor, cum se raportează ei la stările existente, precum și așteptările pe care le au. Pentru toate acestea, s-a dezvoltat o paradigmă multidisciplinară cu contribuții din sferile sociologiei, economiei, psihologiei etc., în care au fost incluși indicatori obiectivi de stare și subiectivi: condițiile de viață, activitățile umane, trăirile personale, gradul de mulțumire în viață etc.

Evident că, așa cum se cunoaște, diferite aspecte ale vieții oamenilor au constituit teme de reflecție încă în filosofia din antichitate, iar prin intermediul diferitelor religii s-au promovat reguli/norme/porunci cu ceea ce trebuie să faci și ce să nu faci și nici să gândești pentru a respecta cerințele credinței. După conturarea demersului sociologic avem de-a face atât cu abordări teoretice cât și cu cercetări empirice axate pe diverse teme sociale, inclusiv în legătură cu viața oamenilor, așteptările lor, gradul de mulțumire, fericire etc.

Într-adevăr, această paradigmă s-a conturat în cadrul sociologiei, știință socială generală, așa cum o definea cel care i-a dat denumirea, și anume, Auguste Comte în deceniul 4 al secolului XIX, prin aducerea împreună a informațiilor cu indicatori obiectivi și subiectivi referitori la calitatea vieții.

În context este de reținut că specificul integrator al sociologiei este magistral demonstrat de Școala monografică de la București inițiată și condusă de Dimitrie Gusti (alte denumiri Școala Monografică Dimitrie Gusti; Școala Monografică Românească) cu prima cercetare de teren în anul 1925 în localitatea Goicea Mare, județul Dolj. Schema operațională a comunităților umane tratate ca unități sociale cuprinde atât condițiile în care acestea se află cât și manifestările lor: cosmic

(mediu natural); biologic; istoric; psihicul uman, respectiv economice, spirituale, etico juridice și politico administrative.

O sinteză relevantă mai recentă a acestui demers de cunoaștere realizează Maria Larionescu (2007, *Istoria sociologiei românești*). La rândul lor, autorii *Tratatului de sociologie rurală* (coord. Bădescu, Cucu-Oancea și Șișeștean 2009), după ce prezintă schema operațională a monografiilor gustiene, cercetări efectuate și lucrări publicate, aplică ei înșiși modelul la analiza comunităților rurale, cu semnificații deosebite pentru cunoașterea domeniului respectiv.

Într-o manieră asemănătoare a avut loc și constituirea paradigmei calității vieții în deceniile 7–8 ale secolului XX, fiind încorporate dezvoltări din cadrul diferitelor științe cu referire la viața umană și activitățile din societate. În acest fel, calitatea vieții devine o temă de interes pentru mai multe discipline, iar cercetarea ei se axează pe „ce consecințe au pentru om, pentru viața sa, organizarea și funcționarea diferitelor sfere ale vieții sociale” (Zamfir coord. 1984, 10).

Cristalizarea paradigmei calității vieții a avut loc în contextul în care preocupările pentru aceasta au devenit tot mai răspândite, de la lucrări științifice, proiecte și discursuri politice la inițiative ale unor organisme internaționale etc. (Mărginean 2002). În perioada respectivă a fost publicată o lucrare în care se face explicit legătura între indicatorii sociali, ca obiective de urmărit pentru a se obține dezvoltarea socială și o cât mai bună calitate a vieții populației (Social Indicators, Bauer ed., 1966).

În capitole ale lucrării din anul 2002 au fost abordate atât perioada care a precedat demersul de calitate a vieții, cât și cea a primelor cercetări în care se regăsește constructul respectiv.

Ultimul aspect menționat este cel mai bine evidențiat de o amplă cercetare empirică desfășurată la nivel național în SUA în anii '80, în cadrul Institutului de Cercetări Sociale Universitatea Michigan „The Quality of American Life. Perceptions, Evaluations and Satisfaction” (Campbell; Converse and Rodgers 1976).

În România, studii asupra calității vieții s-au publicat din primii ani ai deceniului opt: Pavel Apostol articolul „Calitatea vieții și studiul indicatorilor sociali” (1973), precum și volumul „Calitatea vieții și explorarea viitorului” (1975); la rândul său, Cătălin Zamfir publică articolul „Indicatori sociali de „stare” și indicatori sociali de satisfacție” (1976).

În anii următori (începând cu 1979), C. Zamfir coordonează prima cercetare empirică din România consacrată calității vieții (eșantion național, salariați din urban), iar în anul 1982 se publică lucrarea „Modul de viață și calitatea vieții” (coord. Rebedeu și Zamfir), pentru ca în anul 1984 să apară volumul, preponderent cu demersuri de natură metodologică „Indicatori și surse de variație a calității vieții” (coord. C. Zamfir).

În afara acestui demers multidisciplinar, în câmpul cercetărilor s-au conturat și abordări disciplinare care preiau denumirea de calitate a vieții, mai puțin

îndreptățită, totuși, în asemenea ipostaze. Așa, de exemplu, se regăsesc analize, multe dintre ele pertinente, fără îndoială, axate strict pe domenii ale economiei, ecologiei, sănătății, satisfacției/fericirii etc., cărora li se atribuie denumirea generică de calitate a vieții. Până la urmă este alegerea autorilor, dar asemenea referiri sunt de natură să creeze confuzie în rândul cititorilor mai puțin avizați, așa încât ar fi de dorit să se facă mențiuni explicite cu privire la ceea ce se studiază la un moment dat, iar dacă se urmărește și relevarea semnificațiilor pentru calitatea vieții populației, să se realizeze conexiunile necesare. Astfel de considerații sunt valabile și în cazul sociologiei. Analiza unor indicatori de natură obiectivă este și ea deosebit de utilă, dar nu acoperă cerința de studiere a calității vieții, atâta timp cât celelalte componente ale paradigmei respective nu sunt incluse.

Redau aici exemplu de abordare a veniturilor în cazul Diagnozei calității vieții desfășurate în ICCV. Să precizăm, înainte de toate, că este vorba despre un indicator obiectiv de mare relevanță pentru calitatea vieții populației și el este analizat atât din această perspectivă cât și din aceea a efectelor sale multiple. Cât privește cercetarea veniturilor, în cadrul diagnozei se culeg date despre veniturile personale și ale gospodăriei familiale, cheltuielile efectuate, eventualele împrumuturi sau economisiri; apoi se solicită subiecților să evalueze în ce măsură veniturile le acoperă necesarul, pentru ca în final să arate cât de mulțumiți/mulțumiți sunt de veniturile pe care le obțin.

La rândul lor, cercetările EQLS includ șase întrebări referitoare la dezavantajarea materială, mai exact, dificultățile pe care le au oamenii în a acoperi anumite cheltuieli pentru: menținerea căldurii în casă; o vacanță plătită de o săptămână pe an; înlocuirea mobilei uzate; o masă cu carne la două zile, dacă își doresc; cumpărarea de haine noi și nu uzate; o masă pe lună cu prietenii sau familia. De asemenea, în cel de-al patrulea val EQLS (2015–2016) se adaugă încă un aspect legat de studierea veniturilor, și anume, dacă subiecții au trebuit să renunțe, pentru a economisi, la a cumpăra diferite produse, în ultimele două săptămâni: fructe și legume proaspete; nevoiți să achiziționeze carne mai ieftină sau mai puțină, respectiv să nu meargă sau să amâne vizitele la medic și/sau dentist (EQLS, Overview Report 2016, 31–32).

În cele ce urmează, voi aduce în atenție elemente legate de organizarea acestor cercetări în cadrul ICCV, inițiate și pregătite în echipă de către Cătălin Zamfir, director al institutului. În ceea ce mă privește, începând cu luna iunie 1990 am făcut parte din echipa de cercetare a temei și am coordonat activitățile de cele mai multe ori în echipă cu câte un coleg (Gheorghe Socol, Ion Boboc, Lăcrămioara Voinea, Ana Bălașa, Iuliana Precupețu). Rezultatele obținute și diseminarea acestora s-a realizat prin publicații diverse (rapoarte, studii, volume și care în total însumează cel puțin 3 000 de pagini) care au inclus și formularea de propuneri pentru autoritățile publice în vederea luării de măsuri de îmbunătățire a calității vieții populației.

Înainte de a trata însă tema, vom face scurte referiri la înființarea și activitățile demarate în ICCV, astfel încât să putem determina cât mai bine locul și rolul cercetărilor de diagnoza calității vieții.

CONSTITUIREA ȘI FUNCȚIONAREA ICCV ÎN PRIMUL AN DE ACTIVITATE

Înființarea ICCV a avut loc în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice (INCE), odată cu reorganizarea acestuia, printr-un decret al Consiliului Frontului Salvării Naționale, din 2 ianuarie 1990 (semnat de către președintele acestui forum), ca urmare a demersurilor întreprinse de către academicianul Tudorel Postolache, devenit Director general al acestei noi structuri de cercetare, plasată în subordinea Guvernului, și unde domnia sa a ocupat funcția de ministru secretar de stat. Director al ICCV a fost numit Cătălin Zamfir, care avea o bogată experiență de cercetare în acest domeniu. Am în vedere, în mod special, cercetarea de teren pe această temă desfășurată în anii '80, ale cărei rezultate au fost publicate în anul 1984, din care am citat anterior (Editura Academiei RSR „Indicatori și surse de variații a calității vieții” – Zamfir Cătălin, coordonator, Ștefan Ștefănescu, Alin Teodorescu, Lazăr Vlăsceanu, Elena Zamfir). De menționat că, au fost studiate 1 804 persoane, selectate aleator pe categorii profesionale din instituții și întreprinderi, care își desfășurau activitatea în 59 de orașe, mari, mijlocii și mici (op. cit., 12). Obiectivul urmărit în lucrare a fost unul preponderent de natură metodologică, mai exact s-a intenționat și s-a reușit constituirea unui mod de abordare a studierii calității vieții și analiza factorilor de variație a acesteia.

La alegerile din luna mai 1990, domnul Cătălin Zamfir a fost ales parlamentar pe listele FSN, iar, cu excepția perioadei când a fost Ministru al Muncii (iulie 1990–martie 1991, timp în care subsemnatul am fost numit director interimar cu delegație) domnia sa, profesor universitar, în prezent membru al Academiei Române, a fost director al acestui institut.

Revenind la aspecte legate de organizarea Institutului, este de reținut și faptul că printr-un ordin al Guvernului din 3 februarie 1990, angajații existenți la ICCE au fost considerați transferați în interesul serviciului.

La ICCV a intrat la început și personal din Institutul de Economie a Comerțului Interior și Turismului, iar sediul a fost stabilit în clădirea Ministerului Comerțului Interior. De menționat că, în cadrul IECIT au existat preocupări pentru studierea calității vieții: în anul 1977 au publicat volumul „Calitatea vieții. Documentare selectivă”, în care se regăsesc atât lucrări apărute anterior (1975–1976) în România, cât și studii inedite cu informații diverse: definirea calității vieții și dimensiunile acesteia; relațiile cu diferitele componente ale societății; metodologii de cercetare etc.

Din primul an de funcționare, ICCV a constituit o atracție pentru specialiști, organizându-se mai multe concursuri de angajare și de promovare (în condițiile în care în ultimul deceniu acestea din urmă au fost blocate în țară), dar s-au înregistrat

și plecări, unele dintre ele în grup, cum a fost cazul desprinderii de Institut, mai întâi a unui grup provenit de la Centrul de Comerț Interior și apoi a altuia de la cel de Turism.

Unii dintre cercetătorii proveniți din IECIT au rămas însă în ICCV. Mai târziu (1995), după ce academicianul Trebici a constituit un grup de cercetare în domeniul demografiei, acesta a trecut direct în subordinea INCE ca Centru de Cercetări Demografice (în prezent directorul Centrului este profesorul Vasile Ghețu). La rândul lor, au fost și plecări individuale, unele determinate de neadaptarea la specificul Institutului, dar cele mai multe prin obținerea de posturi mai atractive în învățământ sau în instituții publice, ca și prin migrație în străinătate.

Autorul acestui articol, eu, Ioan Mărginean, angajat prin concurs pe postul de cercetător științific gradul III, în luna februarie 1990, am fost numit director adjunct, începând din luna aprilie, funcție pe care am îndeplinit-o timp de 25 de ani. Doamna Hildegard Puwak era secretar științific.

La intrarea în ICCV nu aveam (ca foarte mulți nou angajați) experiență de cercetare în domeniul calității vieții, dar cunoșteam specificul acestuia, iar activitățile anterioare din sfera metodologiei cercetării sociale (teza de doctorat din 1979, volumul „Măsurarea în sociologie”, 1982 etc.) m-au ajutat să mă adaptez la noile cerințe, tema aceasta devenind o preocupare constantă a mea.

În anul 1991, domnul Ioan-Andrei Popescu devine și dânsul director adjunct, iar după plecarea cu un an mai târziu funcția a fost îndeplinită de către Dumitru Chiriac (până în 1996 inclusiv) și apoi de către Ana Bălașa (1997–2003) când a doua funcție de director adjunct a fost desființată. În prezent, director adjunct este dr. Sorin Căce, cercetător științific gradul I.

Menționez și faptul că postul de secretar științific în Institut a fost ocupat de către colega Mariana Stanciu, din 1992 până în 2004, an în care și această funcție a fost desființată, iar atribuțiile respective au revenit directorului adjunct științific.

Prin ordin al Guvernului din 10 mai 1990, INCE cu institutele și centrele de cercetare componente, trec în subordinea Academiei Române, Secția de Economie, Sociologie și Științe Juridice, iar ICCV devine ordonator terțiar de credite.

După desprinderea de ICCV a celor două grupuri din vechiul IECIT, Institutul a trebuit să fie relocat, ne-am mutat temporar în clădirea fostei Academii de Științe Sociale și Politice, atribuită după Revoluție Institutului Politehnic, dar la un etaj era Institutul de Teorie Socială, care a devenit gazda noastră.

În toamna aceluiași an am obținut un spațiu în clădirea din Splaiul Independenței nr. 202A, și doar la sfârșitul anului 1996 ne-am mutat în Casa Academiei, din Calea 13 Septembrie, deși repartiția o primisem, împreună cu INCE, încă din anul 1993 (întârzierea mare, în cazul nostru, a fost determinată de ritmul lent în care au decurs lucrările la acest edificiu, care nici în prezent nu sunt total finalizate).

În pofida condițiilor mai puțin adecvate de lucru, și fără o infrastructură de cercetare, dar prin calitățile profesionale și entuziasmul personalului s-a reușit, încă din primul an, să se realizeze cercetări de rezonanță la nivel național și prin parteneriat internațional.

O primă activitate de mare interes din anul 1990 a constituit-o participarea la elaborarea „Strategiei înfăptuirii economiei de piață în România”, coordonatorul Comisiei guvernamentale fiind academicianul Tudorel Postolache, iar rezultatele au fost publicate în luna mai, asumate de către Primul Ministru Petre Roman.

Și cercetările de teren au fost desfășurate din primăvara anului 1990. Astfel că, în luna aprilie s-a efectuat o cercetare pe tema participării politice (Cătălin Zamfir, Ioan Mărginean, Marius Borănescu, Gabriel Mățăuan, Radu Vrânceanu).

Cât privește diagnoza calității vieții, inițiată și pregătită de un colectiv condus de Cătălin Zamfir (pentru coordonarea temei fiind desemnat, prin programul de cercetare, Gheorghe Socol), culegerea datelor a avut loc în luna iunie. Un Raport preliminar a fost publicat în decembrie 1990 de către Ioan Mărginean și Gheorghe Socol, în Colecția „Studii și cercetări economice” nr. 10, Centrul de Informare și Documentare Economică (CIDE) din cadru INCE.

În programul de cercetare au fost incluse și alte teme finalizate la sfârșitul anului prin rapoarte distincte: politici sociale orientate spre îmbunătățirea calității vieții (coord. Cătălin Zamfir și Livius Manea); Indicatorii calității vieții (Ioan Mărginean); Calitatea serviciilor către populației (coord. Dan Stegăroiu și Mariana Stanciu); Structura, distribuția și dinamica veniturilor populației (coord. Viorel Gheorghe); Nevoi, consum și aspirații de consum, (coord. Gheorghe Barbu); Timp liber, teorie și cercetări empirice (Laureana Urse și Marcel Doru); Grupuri defavorizate și asistența lor socială, precum și Impactul politicului asupra calității vieții (coord. Ioan Mărginean); Moduri și stiluri de viață (coord. Marcel Doru) (Analele Institutului Național de Cercetări Economice, nr. 1–2, 1991, 99–106).

O parte dintre aceste teme au devenit, în timp, programe, respectiv proiecte pe termen lung în cadrul Institutului, și am în vedere, în primul rând, politicile sociale, care împreună cu cercetarea de calitate a vieții alcătuiesc componentele de bază ale activității instituției noastre. Dacă în cadrul programului de calitate a vieții se detașează abordările de diagnoză cu individualizări ale unor teme precum familia; comunitățile umane, educație; ocupare; sănătate; stil de viață etc., în programul de politici sociale se regăsesc mai multe demersuri, de la definirea conținutului și reformele necesare în raport cu stările din societate la domenii distincte, cum sunt, politici privind egalitatea de șanse, incluziunea socială, măsuri anti sărăcie, anti excluziune și anti marginalizare; copii, vârstnicii, grupurile dezavantajate, minoritatea romă precum și altele.

Mai menționez și o serie de alte domenii de larg interes care fac parte din preocupările de cercetare din Institut: standardul de viață și modele de consum; pragurile de subzistență și de trai decent, mediul natural, studiul valorilor, migrația

externă, structură și mobilitate socială, democratizarea și consolidarea acesteia, iar lista poate continua.

Totodată, din primul an au început și activitățile de conectare la viața științifică din țară și străinătate. Referindu-mă la România, menționez faptul că s-au inițiat și dezvoltat relații cu universități și institute din țară. O parte dintre cercetătorii din Institut au contribuit semnificativ la activitățile didactice de la noua Secție de Sociologie (din anul următor Secția de Sociologie și Asistență Socială) Universitatea București, iar din anul 1999 devine Facultate de Sociologie și Asistență Socială, Decan prof. univ. Cătălin Zamfir. Odată cu primele promoții de absolvenți, Institutul a devenit și un pol de atracție pentru aceștia, iar unii dintre ei au revenit în Facultate pentru activități didactice. În fapt, circuitul a fost mult mai extins, astfel că, o parte dintre colegi au trecut definitiv sau temporar cu norma de bază în Facultate și au activat în cumul la Institut, alții au rămas cu norma de bază în Institut și au luat cumul sau plata cu ora în Facultate.

Un mijloc important de colaborare cu alți colegi din țară l-a constituit și continuă acest lucru Asociația Sociologilor din România, înființată la începutul anului 1990.

La rândul lor, și contactele cu entități științifice din afara țării au cunoscut o dezvoltare continuă, ele au demarat prin indentificarea unor Institute și Universități potențial parteneri și au continuat cu vizite de lucru, stagii de documentare, acordarea de burse, cercetări în parteneriat etc. Am în vedere țări precum Germania, Franța, Cehoslovacia, Ungaria, Spania, SUA, Canada, URSS.

Redăm în continuare câteva exemple de cercetări comune. Prima dintre ele s-a organizat cu cercetători de la Institutul de Sociologie, Universitatea din Wrocław, Polonia. În luna iulie 1990, am primit în vizită la ICCV cercetători de la acest Institut și s-a semnat un acord de cooperare, apoi a început pregătirea pentru tema „Calitatea vieții în mediul urban” (coordonator din partea României a fost Marcel Doru). În luna noiembrie am vizitat acest institut, iar în anul următor s-a desfășurat culegerea datelor pe teren. Un demers aparte a fost inaugurat prin cooperarea cu cercetători din Republica Moldova, menționăm ca primă cercetare un parteneriat cu Institutul de Cercetări Economice și Financiare în realizarea lucrării „Analiza comparativă a nivelului de trai în Republica Moldova și România”, coord. Gheorghe Barbu, București, Seria Politici Sociale nr. 6, CIDE 1992. Pe parcurs s-au desfășurat multe alte cercetări comune cu participarea colegilor din ICCV pe teme cum sunt: calitatea vieții; democrație; standard de viață; muncă; studiul valorilor; minorități etnice; migrația externă etc., precum și vizite de lucru, reuniuni științifice, unele organizate de către Institutul Național de Cercetări Economice. Menționez aici, în mod distinct, cercetarea de diagnoză a calității vieții pregătită cu colegi de la ICEF, pe care au și realizat-o folosind chestionarul utilizat în ICCV.

Anul 1990 se încheie, dincolo de rapoartele de cercetare și publicațiile cercetătorilor, cu o sesiune științifică deosebită prin numărul participanților, proveniența lor din institute diferite, și evident, calitatea comunicărilor prezentate.

Evenimentul a avut loc în zilele de 13–14 decembrie și au fost peste 70 de autori, care au susținut 60 de comunicări științifice, publicate apoi într-un volum „Calitatea vieții. Teorie și practică socială”, București, CIDE, Academia Română, 1991.

Tot în anul 1990, ICCV a publicat primul număr al revistei Calitatea Vieții, redactor șef Cătălin Zamfir, iar subsemnatul redactor șef adjunct (tiparul la Întreprinderea Poligrafică Galați). În cuprinsul acestui număr se regăsesc articole în care tema calității vieții este tratată din perspective teoretice, metodologice și ale unor politici dezirabile de îmbunătățirea vieții populației, și am în vedere: calitatea vieții ca obiectiv politic (Cătălin Zamfir); calitatea vieții element fundamental în protecția noii societăți (Gabriel Mățăuan și Radu Vrânceanu); statul bunăstării sociale și calitatea vieții (Nicolae Frigioiu); implicații ale privatizării asupra calității vieții (Gheorghe Barbu). Totodată au fost incluse și articole pe tema politicilor sociale, iar toți autorii au fost remunerați.

În anul următor au apărut patru numere ale revistei (în două volume), primul volum a fost axat pe tema participării politice, dar a cuprins și articole referitoare la calitatea umană a muncii, iar în volumul al doilea a predominat tema calității vieții, cu date din cercetarea diagnozei calității vieții din anul anterior, un alt subiect fiind nivelul de trai.

Din anul 1992, Revista apare în cadrul Editurii Academiei Române, iar în prezent, cu patru numere separate pe an, cu un total de 400 de pagini, este indexată în baze internaționale (director Cătălin Zamfir, redactor șef Ioan Mărginean, redactori șefi adjuncți Sorin Căce și Marian Vasile).

Recent (2018), Cătălin Zamfir împreună cu Alin Casapu au prezentat activitățile desfășurate în cadrul Institutului, inclusiv în domeniul calității vieții, însoțite de o amplă Anexă cu lucrările elaborate „Institutul de Cercetare a Calității Vieții în politicile publice timp de 28 de ani”, în „Calitatea vieții. Un proiect pentru România” coord. Elena Zamfir și Iuliana Precupețu, Editura Academiei Române. De asemenea, și în lucrarea „Istoria socială a României”, Cătălin Zamfir și alții, în cadrul Colecției Civilizația Românească nr. 4, coordonator academician Victor Spinei, se regăsesc date din diagnoza calității vieții.

ÎNCEPUTURILE CERCETĂRILOR DE DIAGNOZA CALITĂȚII VIEȚII ÎN ICCV

În prima cercetare de teren pentru diagnoza calității vieții (titlul era „Diagnoza explorativă a calității vieții”) din iunie 1990 a fost studiat un eșantion stratificat multistadial în funcție de zonele socioculturale (elaborate de către Dumitru Sandu, 1990, Buletinul sociologilor din România nr. 1), tipuri de localități, orașe (mari, medii și mici) și comune, cu selecția subiecților pe cote. La culegerea datelor prin chestionar, la domiciliu, au participat aproape întregul personal din ICCV, asistenți, operatori de teren și cercetători (mai târziu, pentru culegerea datelor, s-a apelat și la colaborări cu persoane din instituții de învățământ

și cercetare din teritoriu). În fapt, dacă în primii ani activau în institut mulți asistenți cu studii medii ca operatori de teren, pe parcurs, unii dintre ei au urmat cursuri universitare și au promovat în domeniul cercetării, alții au plecat la alte locuri de muncă, după cum unii au ieșit la pensie, așa încât, în prezent, ICCV nu mai dispune de personal auxiliar de cercetare.

În paragraful „Proiectarea cercetării” din volumul cu rezultatele detaliate ale anchetei din anul 1990 „Diagnoza calității vieții” (coord. Mărginean și Socol, 1991) am prezentat schema operațională utilizată la elaborarea chestionarului cu un set extins de indicatori cu date obiective și de percepții, evaluări, așteptări, stări personale de satisfacție/insatisfacție: standardul economic al gospodăriei; veniturile; locuința; bunurile de folosință îndelungată; proprietățile; calitatea percepută a vieții; condiții de viață și de muncă; resurse economice; mediul social; serviciile sociale și economice; participare socială și politică; percepția schimbărilor; orientări de valoare; satisfacția cu viața etc.

În acest volum au fost incluse și analize pe dimensiuni ale calității vieții și o Anexă cu datele reieșite din cercetare pe total și pe categorii de populație: sex, vârstă, mediu rezidențial, ocupație. Deși metoda de alegere a subiecților a fost una neprobabilistă, nu s-au înregistrat abateri mari ale structurii eșantionului studiat față de aceea a populației adulte a României (deoarece și în eșantionarea pe cote s-a urmărit respectarea structurii populației, care a alcătuit universul cercetării). S-a consemnat, totuși, predominanța bărbaților (53,8% față de 46,2% femei), deși proporția celor două sexe (în vârstă de 18 ani și peste) era foarte apropiată, și nici după 20 de ani, în 2010, situația nu se schimbă radical: 48,8% bărbați și 51,2% femei, (Anuarul Statistic al României 2011), dar pe grupe de vârstă bărbații sunt mai numeroși în prima parte a distribuției, iar numărul femeilor predomină după vârsta de 44 de ani.

La acea dată, Institutul nu dispunea de mijloace de calcul, așa încât s-a folosit infrastructura existentă la INCE, care avea sediul în Bulevardul Magheru (primul computer a fost cumpărat din resurse extrabugetare).

Pe parcursul cercetărilor noastre am constatat o schimbare în ceea ce privește structura pe sexe a eșantioanelor realizate, astfel că femeile au devenit ceva mai numeroase comparativ cu bărbații, chiar dincolo de ponderile lor din populația adultă. Este rezonabilă presupunerea că în prima parte, femeile într-o proporție mai mare au evitat să participe la interviu, iar după anul 1993 situația s-a schimbat, femeile au devenit mai cooperante în a răspunde la solicitarea operatorilor.

Rate mai înalte de răspuns (peste ponderea în populația adultă) în primii ani s-au înregistrat și la studii superioare, respectiv ale celor cu domiciliul în mediul rural.

Suprareprezentarea, respectiv subprezentarea unor categorii de populație, inclusiv la eșantioanele cu selecție probabilistă, se explică, într-o bună măsură, tocmai prin ratele diferite de răspuns. În cazurile în care acestea sunt mai mici (datorate refuzului), segmentul respectiv de populație va ajunge să fie

subreprezentat, iar ca rezultat indirect, la celelalte categorii, inițial fără abateri, se trece la suprareprezentare. Pe parcursul anilor, când am apelat la listele electorale pentru selecția persoanelor în eșantion, am asigurat și o listă de rezervă cu potențiali subiecți, astfel încât, prin completare să se poată obține o cât mai bună prezență a diferitelor categorii de populație.

Consider că ignorarea realizării unei structuri optime a eșantioanelor studiate, și aplicarea ulterioară a ponderării răspunsurilor, nu este o soluție care să furnizeze o bună cunoaștere, mai ales dacă pentru anumite categorii de populație numărul subiecților studiați este foarte mic, astfel că nu se înregistrează o distribuție adecvată, pe criterii importante, ale răspunsurilor, pentru a o lua ca reper în ponderare. Cel puțin înainte de a se opera astfel de calcule, ar trebui să se comunice și datele înregistrate inițial. Totodată, este de consemnat că în cadrul acestor eșantioane, fie și cu volume întemeiate statistic, nu intră persoanele de la extremele ierarhiei sociale, fie că sunt prea puțini, cazul celor foarte bogați, fie că sunt în situații deosebit de precare, cum este lipsa unei locuințe.

Revenind la cercetarea din anul 1990, valorile înregistrate indică un nivel scăzut al unor indicatori obiectivi și de evaluare și ceva mai favorabile pentru cei subiectivi, cu unele diferențieri pe categorii de populație, iar această caracterizare este valabilă pentru întreaga perioadă studiată, cu cele mai bune rezultate în anul 2006, și o anumită revenire în 2010, comparativ cu anul 2003 (în anul 2010 cercetarea s-a desfășurat în luna iulie, înainte de intrarea în vigoare a reducerii cu 25% a salariilor bugetare, justificată prin criza economică).

Cele mai favorabile situații pe eșantionul studiat în anul 1990 s-au înregistrat la relațiile cu vecinii (84,7% nivel înalt; confortul locuinței 71,1%; localitatea 69,7%; relațiile de familie 65,1%; starea de sănătate 63% și mediul ambiant 53,8%). Pe de altă parte, domeniile percepute preponderent negativ au fost: prestările de servicii (51,2%), aprovizionarea cu bunuri nealimentare (57,2%), veniturile gospodăriei familiale (63,6%), teama de creștere a prețurilor (63,3%).

Aceste situații se regăsesc, cel puțin parțial, la majoritatea grupurilor din populație constituite pentru analizele comparative, dar evident că sunt prezente și diferențieri mari pentru o serie de indicatori.

Iată și câteva exemple cu valorile cele mai diferențiate pe categorii de populație: la aprecierea dacă veniturile familiei sunt în raport cu necesitățile plasarea cea mai bună se înregistrează la intelectuali/specialiști cu studii superioare (52,3% cel puțin peste trebuințe) și funcționari/maiștri (45,3%), cu valoarea cea mai mică sunt muncitorii (28%), în timp ce per total valoarea este de 35,1%; o altă comparație o facem pentru gradul de satisfacție, domeniul cel mai puțin apreciat se referă la viața politică: 46,7% puțin satisfăcuți per total și doar 16,6% mult satisfăcuți, valorile cele mai nefavorabile apar la funcționari (57,7%) și specialiștii cu studii superioare (56,5%), în timp ce la țărani, în proporție de 28,7% se intră la această categorie, iar un grad înalt de satisfacție au 29,7%, dar numai 9,2%, în cazul celor cu studii superioare; la rândul său, satisfacția cu viața de familie ajunge

la 70% pentru specialiștii cu studii superioare, și 57,8% la funcționari. Tot la această categorie profesională sunt cele mai puține valori favorabile în cadrul satisfacției cu viața de zi cu zi: doar 12,3% mult satisfăcuți și 57,7% puțin satisfăcuți; în timp ce la țărani se înregistrează cele mai favorabile valori de 42,2%, foarte satisfăcuți și 16,4% puțin satisfăcuți.

O problemă dificil de rezolvat este aceea a determinării semnificației rezultatelor din cercetările sociale. Pentru a se ajunge la o interpretare cât mai realistă s-au elaborat modele de urmat. Un astfel de model se regăsește în „Schema de evaluare a datelor absolute – SEDA” (Zamfir, 1980). Pe baza analizei repartițiilor a 1 000 de indicatori s-a urmărit determinarea a trei tipuri de caracteristici, printr-o distribuție normală: situație foarte bună (1/6 cuprinzând frecvențele de la vârful ierarhiei unei scale); situație normală (2/3 cu frecvențele din interiorul scalei) și situație gravă (1/6 cu frecvențele de la baza scalei), respectiv schema: 17%; 66%; 17%, cu subdiviziuni pentru primele două intervale (Zamfir, 2013).

În Raportul de cercetare extins, pentru anul 1990, am utilizat o formă simplificată de caracterizare a profilurilor de calitate a vieții pe totalul eșantionului și pe 14 grupuri de populație. Mai exact, au fost utilizate frecvențele relative pentru a construi șase clase de calitate a vieții, trei dintre acestea înalt, mediu și scăzut cu frecvențe de peste 50% pentru fiecare dintre ele; două clase prin asocierea a câte două valori consecutive; mediu înalt și mediu scăzut; iar a șasea a cuprins valorile de la toate cele trei niveluri (Ioan Mărginean și Gheorghe Socol, coord., 1991). Ulterior am apelat la un construct standardizat, luând în considerare scalele cu grade diferite de ierarhizare, rezultând o clasificare unitară pe baza valorilor medii (vezi în text: Profiluri teritoriale ale calității vieții, 2013).

EVOLUȚII ÎN CERCETAREA DE DIAGNOZĂ A CALITĂȚII VIEȚII ÎN PERIOADA 1991–2010

În anii cu cercetări de diagnoză a calității vieții s-au păstrat cele mai multe dintre întrebările inițiale în chestionar, dar s-au operat, totuși, unele restrângeri, pentru a nu se ajunge la o dimensiune exagerată a instrumentului de culegere a datelor, deoarece între timp s-au mai adăugat și alte teme de interes, cu întrebările respective. Astfel, adesea, acolo unde au fost mai multe întrebări, prin care se detalia o temă, am redus numărul acestora. De exemplu, dacă în anul 1990 au fost patru întrebări privind relațiile de familie (soț/soție, cu copii, părinții și socrii), din 1991 s-a utilizat o singură întrebare generală, deși prin această schimbare s-a pierdut o anumită informație. Cele mai bune relații raportate în anul 1990 au fost cele dintre părinți și copiii acestora, respectiv subiecții cu părinții lor, apoi între soț și soție și pe ultimul loc, cu socrii. Au mai fost restrânse și întrebările referitoare la compararea unor stări personale și sociale prezente față de trecut, apoi proiecții de viitor, precum și detalierile privind timpul liber, relațiile dintre oameni, dotarea

gospodăriilor, iar din anul 1993 s-au redus și din întrebările referitoare la agricultură, pentru că tema a fost inclusă și distinct în programul de cercetare (coord. Gheorghe Socol, care și-a susținut și doctoratul cu acest subiect). Unele dimensiuni ale calității vieții au fost studiate de la început și separat, altele s-au constituit în timp ca teme distincte. Totuși este de reținut că studierea individuală a unor dimensiuni ale calității vieții, întemeiată fără nici o îndoială, nu este acoperitor pentru ceea ce înseamnă o abordare de diagnoză, care permite interconectarea acestor dimensiuni

Totodată, așa cum am menționat mai sus, s-au introdus și întrebări noi. Pentru anul 1991 a fost vorba de grupul de întrebări privind existența conflictelor în societate: tineri – vârstnici; salariați – conducere; săraci – bogați; oameni cu vederi politice diferite, respectiv pe criterii religioase; iar mai târziu și pentru bărbați – femei. O trimitere specială o fac la introducerea în anul 2006 a trei întrebări privind evaluarea sistemelor sociale generale de învățământ și îngrijirea sănătății, ca și a sistemului de pensii, iar în 2010 un set de întrebări privind succesul în viață. În urma acestor schimbări, din 68 de indicatori de evaluare și stări subiective, un număr de 33 sunt comuni pentru întreaga perioadă 1990–2010, în timp ce 42 sunt specifici în intervalul 1991–2010, iar 53 pentru perioada 1995–2010.

Rezultatele detaliate pentru anul 2010 au fost publicate în Raportul „Calitatea vieții în România”, Ioan Mărginean și Iuliana Precupețu, coord., Mihai Dumitru, Flavius Mihalache, Adina Mihăilescu, Gabriela Neagu, Raluca Popescu, Ana Maria Preoteasa, Laura Tufă, Marian Vasile, București, ICCV, coediție CIDE și Editura Expert, 2010.

De-a lungul anilor studiați s-a înregistrat un anumit progres în ceea ce privește valorile întrunite la indicatorii de diagnoza calității vieții, și așa cum am specificat deja, situația cea mai bună în anul 2006, dar se rămâne, totuși, la un nivel modest, cu cele mai mici valori înregistrându-se în cazul indicatorilor referitor la venituri, viața politică din țară și o situație mai bună în ceea ce privește relațiile de familie și cu vecinii, respectiv stările subiective de satisfacție.

Pe baza cercetărilor de diagnoză a calității vieții au fost publicate rapoarte de cercetare, articole în reviste, volume cu analiza datelor de către cercetătorii din colectivul de temă, dar și de către alți colegi care au apelat la bazele de date, inclusiv din afara ICCV. Din această ultimă categorie, menționez, în mod special, pe Sergiu Bălțătescu de la Universitatea din Oradea, cu lucrarea sa despre fericire (2009/2014).

Dacă primele rapoarte le-am prezentat anterior, mai aduc aici în atenție pe cel din al treilea val de cercetare anuală (Calitatea vieții '92. Anchetă națională, CIDE, autori: Ana Bălașa, Ioan Mărginean, Ilie Sandu, Gheorghe Socol). Întrebați care sunt condițiile lor de viață față de anul 1989, cunoscut ca unul deosebit de dificil în această privință, o proporție de 14,5% dintre subiecți consideră că situația lor la

momentul investigației era mult mai rea, iar 33,2% o apreciază a fi mai rea, în timp ce 33,7% o consideră a fi mai bună și 3% mult mai bună.

Condițiile de viață din țară, comparativ cu anii 1989 și 1991, sunt evaluate a fi mai nefavorabile în anul 1992: într-o proporție deosebit de mare 48% și 49%; în timp ce valorile favorabile sunt 16% și 37% (Ana Bălașa, Ioan Mărginean, Ilie Sandu, Gheorghe Socol, 1993, „La qualité de la vie en Roumanie, Anquete Nationale 1992” în Revue Romanie des Sciences Economiques, Romanian Economic Review, nr. 1, București, Academia Română: 91–116).

Făcând o trimitere și la ultimul an cu cercetări de diagnoză din seria respectivă (2010, „Calitatea vieții în România”, ICCV, București, Editura Expert, Ioan Mărginean, Iuliana Precupețu coord., Mihai Dumitru, Flavius Mihalache, Adina Mihăilescu, Gabriela Neagu, Raluca Popescu, Ana-Maria Preoteasa, Laura Tufă, Marian Vasile), temele incluse se referă la condițiile de viață, învățământ, sănătate, ocupare, viața de familie, mediul social, șanse de acces social, starea de spirit, drepturi, amenințări și temeri, mediul politic, condițiile de viață comunitare, timp liber, măsuri de îmbunătățire a condițiilor de viață din perspectiva populației studiate.

Schimbarea radicală, prin deteriorarea nivelului de evaluare în cele două decenii ale cercetărilor, s-a înregistrat în privința modului în care este condusă țara: în 1990 calificativele „rău” și „foarte rău” însumau 19% din răspunsuri, iar în 2010 s-a ajuns la 80%, în timp ce „bun” și „foarte bun” scad de la 40% la 4% (desigur, în aceste evaluări sunt implicate, pe lângă surprinderea situațiilor de fapt, și așteptările pe care le au oamenii, care în decursul timpului au crescut, dar datele respective nu pot fi contestate pentru că așa au judecat subiecții în momentele investigației lor și trebuie analizate ca atare). Aici se impune a aduce în atenție o problemă întru-câtva generală ce apare în acest tip de anchete, și anume: dacă o situație critică (cum ar fi cea a mediului natural și a celui social) nu este conștientizată, este evident că sunt necesare măsuri de îmbunătățire, precum și o informare adecvată a populației asupra consecințelor negative. În cazul unor așteptări exagerat de mari sau chiar greșite, trebuie explicat de ce nu este indicat să se rezolve cererile respective. În general însă pe eșantioane suficient de mari, ceea ce înseamnă un număr în jur de 1 000 de persoane, într-un eșantion probabilist, răspunsurile capătă un grad rezonabil de încredere.

O primă lucrare extinsă în care s-au utilizat și rezultatele ale cercetărilor de diagnoză a calității vieții a fost publicată în anul 1996, „Tineretul deceniului unu. Provocările anilor '90” (coord. Ioan Mărginean, București, Editura Expert). Acest demers de amploare în ICCV a urmat celui din 1995: „Politici sociale. România în context european” (coord. Elena și Cătălin Zamfir, București, Editura Alternative, cu ediție și în limba engleză).

Tema tineretului a fost tratată în volumul cu peste 500 de pagini (autori din ICCV, Centrul de Studii și Cercetări pentru Problemele Tineretului, Facultatea de Psihologie, Pedagogie, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București), a

fost inclusă ca proiect al Academiei Române și apreciată favorabil de către vicepreședintele acesteia, în Cuvântul Înainte, domnul academician Dan Rădulescu.

Așa cum am menționat în Introducerea la lucrarea respectivă, în cuprinsul ei au fost valorificate nu mai puțin de 14 cercetări, începând cu „Tineret '94” (Cătălin Zamfir, Georgeta Ghebre și alții).

Cât privește diagnoza, referirile au vizat date din cercetările anilor 1990–1995. Voi prezenta aici informația rezultată din întrebările privind accesibilitatea tinerilor la forme de învățământ dorite; posibilitatea de obținere a unui loc de muncă și de afirmare în viață. Dacă la primul indicator se înregistrează un progres în intervalul de referință (1990–1995), de la 61% la 68% din răspunsuri la variantele cumulate „satisfăcător” plus „ridicat”, la ceilalți doi indicatori s-a produs o deteriorare puternică a situației percepute: de la 55% la 22% pentru un loc de muncă, și de la 60% la 39% pentru afirmarea în viață (Mărginean p. 39).

În vara anului 1996 am susținut la Conferința Internațională de la Universitatea Prince George, Canada o comunicare al cărui subiect a fost axat pe tema cercetării calității vieții în ICCV „Investigating Quality of Life. The Experience of the Research Institute of Quality of Life (RIQL)”.

Prima lucrare de sinteză pe tema calității vieții a fost publicată în anul 2002, ediția a doua în 2005 „Calitatea vieții în România”, coordonatori Ioan Mărginean și Ana Bălașa, București, Editura Expert. În acest volum se regăsesc și contribuțiile Zamfir și Mărginean menționate deja anterior, precum și următoarele capitole: Situația familiei și a copilului în societatea românească (Raluca Popescu); Calitatea vieții de muncă (Ana Bălașa); Structuri agrare și calitatea vieții în mediul rural (Gheorghe Socol); Standardul economic al populației (Ioan Mărginean, Iuliana Precupețu; Ana Maria Preoteasa, Adina Mihăilescu, Mariana Stanciu); Timpul liber și calitatea vieții (Laureana Urse); Cercetarea calității vieții în România (Mihai Dumitru); România și calitatea vieții în Europa (Ioan Mărginean).

Venind mai aproape în timp, lucrarea ce a avut la bază cercetarea de diagnoză din anul 2006 a fost realizată printr-un contract CEEEX în consorțiu INCE și a apărut în anul 2008: „Calitatea vieții și dezvoltarea durabilă. Politici de întărire a coeziunii sociale” (coord. Ioan Mărginean și Iuliana Precupețu, București, Editura Expert), din cele 16 capitole ale volumului, în nouă dintre ele au fost valorificate date din diagnoză la teme: „Calitatea vieții și dezvoltarea durabilă. Căi spre coeziune socială” (Iuliana Precupețu), „Sustenabilitatea economică a gospodăriei” (Raluca Popescu), „Calitatea ocupării și dezvoltarea durabilă” (Ana-Maria Preotesa), „Locuirea” (Mălina Voicu), „Calitatea și accesibilitatea formelor de învățământ” (Gabriela Neagu), „Capitalul social” (Bogdan Voicu), „Evaluări ale protecției sociale și îngrijirii sănătății” (Ana-Maria Preoteasa și Iuliana Precupețu), „Câștigători și perdanți în perioada tranziției” (Claudia Petrescu), „Protecția mediului înconjurător” (Cosmina Pop), „Conflictele sociale, temeri și amenințări” (Ioan Mărginean).

Referitor la conflicte, evaluarea cea mai critică s-a înregistrat referitor la vederi politice diferite: 43% foarte mult; 35% mult și doar câte 3% pentru foarte puțin și deloc. La rândul lor, relațiile dintre români și alte naționalități a întrunit în proporție de 31% evaluările la nivelul foarte mult plus mult, iar 30% puțin și foarte puțin (maghiarii au raportat un nivel mai înalt al conflictelor).

Cât privește temerile, situațiile cele mai critice s-au consemnat la creșterea prețurilor (85% varianta *mult*) și a impozitelor (80%). Populația cu reședința în rural, cea fără pregătire școlară sau doar cu școală generală, precum și vârstnicii, muncitorii, agricultorii, șomerii, casnicele au cele mai mari temeri legate de aceste două domenii. În comparație, temerile de șomaj erau raportate la nivel general, cu varianta de răspuns *mult* de către 25%, în timp ce 52% nu se tem deloc.

La amenințări au fost valori moderate pentru prezența lor (17%), în timp ce lipsa a fost declarată de către 61% dintre subiecți, iar 22% au ales varianta „nu-mi dau seama”.

În lucrarea din 2013 „Profiluri teritoriale ale calității vieții” (Ioan Mărginean coord, Flavius Mihalache, Gabriela Neagu, Raluca Popescu, Ana-Maria Preoteasa, Laura Tufă) sunt analizate valori ale indicatorilor de percepție și evaluare pe procente, medii și pe clase de calitate pentru anii 1999 și 2010. De această dată s-au construit cinci clase de calitate a vieții, standardizate printr-un procedeu de uniformizare a scalelor cu număr diferit de grade de ierarhizare (în cazul de față cu trei, cinci și zece grade), prin împărțirea spațiilor conținute în aceste scale la cinci, cel mai frecvent model atașat întrebărilor. Pentru cele trei tipuri de scale, delimitarea claselor de calitate a vieții s-a obținut prin luarea în considerare a intervalelor de 0,4; 0,8 și 1,8.

Comparația pe anii 1999 și 2010 arată o ușoară îmbunătățire a evaluărilor și trăirilor subiective (fără ca în ultimul an să se recupereze partea pierdută față de 2006). Astfel, pentru 53 de indicatori comuni, în anul 1999 erau opt indicatori la clasa a patra (clasa a cincea nu a fost consemnată), iar în 2010 numărul a crescut la 14 (adăugându-se la familie, vecini, locuință, loc de muncă, profesie și alți indicatori: învățământul, mulțumirea cu viața de zi cu zi, transportul în comun, mediul natural, poliția).

Cât privește profilurile teritoriale s-au avut în vedere trei componente: mediile rezidențiale, regiunile de dezvoltare și provinciile/ zonele mari.

Pe medii rezidențiale în anul 2010, comparativ cu 1999, se constată o ușoară îmbunătățire. De exemplu, în rural, clasa a patra a reținut șapte indicatori în primul an, iar în 2010 au fost 16 indicatori. În același timp, însă, în 2010 au fost mai mulți indicatori incluși la clasa întâi (șapte față de patru în 1999). Scorurile rezultate din însumarea claselor înregistrate pentru cei 53 de indicatori au fost de 139 în anul 1999 și s-a ajuns la 149 în anul 2010 (scorul teoretic fiind de 265 obținut prin înmulțirea numărului de indicatori cu cel al claselor). În urban, schimbările au fost mai mici, dar totuși pozitive: la clasa întâi se trece de la opt la șapte indicatori, iar la clasa patra de la nouă la doisprezece, cu scorurile 135 și 146. Constatăm deci că

în rural scorurile sunt mai mari decât în urban, precum și o schimbare pozitivă mai mare (Mărginean, 2013).

Pe regiuni de dezvoltare (opt la număr) ierarhia din 1999, efectuată prin intermediul scorurilor, este următoarea: cea mai mică valoare, scor 132, se înregistrează în București-Ilfov; Nord-Est și Sud-Est; urmează Centru cu 138; Sud-Muntenia 140, Vest 141, Sud-Vest Oltenia 144; Nord-Vest 145. Și de această dată, anul 2010 este mai bun pentru fiecare Regiune de dezvoltare, dar cu unele schimbări ale ierarhiei. Cu scorurile cele mai mici sunt regiunile Nord-Est și Sud-Muntenia, 142; urmează București-Ilfov 143; Sud-Est 146; Centru 153; Nord-Vest 154, Vest 155 și Sud-Vest Oltenia 156. Schimbările mai favorabile s-au produs în regiunile Centru, Sud-Est și Vest, iar progresul cel mai mic s-a înregistrat în Sud-Muntenia.

Regiunile/provinciile mari urmează și ele *patternul* de progres în 2010 față de 1999. Astfel, regiunea Sud-Carpatică (Muntenia, Oltenia și Dobrogea) trece de la 134 la 146; Est-Carpatică (cea mai mare parte a Moldovei) de la 134 la 149 și regiunea Nord-Carpatică (Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș) de la 144 la 151.

Tot în anul 2013 am publicat conținutul unei comunicării științifice cu titlul „Life Satisfaction in Romania. A Longitudinal Study” în cadrul volumului *The European Culture for Human Rights. The Rights to Happiness*, lucrarea apărută la Cambridge Scholars Publishing, coordonatori Elena Zamfir și Filomena Maggino

Informații din cercetările de diagnoză a calității vieții se regăsesc și în volumele (apărute la Editura Academiei Române): „Paradigma calității vieții” (coord. Ioan Mărginean și Iuliana Precupețu, 2011); „Dicționar de calitate a vieții” (coord. Ioan Mărginean și Marian Vasile, 2015), respectiv „Enciclopedia calității vieții în România” (coord. Ioan Mărginean și Iuliana Precupețu, 2019).

În volumul consacrat paradigmei se pornește de la faptul (evidențiat anterior) că studierea calității vieții se constituie dintr-un demers interdisciplinar în care se iau în considerare indicatori obiectivi și subiectivi de caracterizare a vieții umane și a societății în ansamblul ei. După mai multe elaborări în timp am ajuns la o schemă de operaționalizare cu 25 de dimensiuni ale calității vieții (unele dintre ele pretabile și la evidențierea unor subdimensiuni): persoana; familia; mediul natural; așezările umane; locuința; ocuparea; locurile de muncă; sursele macroeconomice ale nivelului de trai; veniturile populației; consum de bunuri și servicii în gospodăriile populației; înzestrarea acestor gospodării cu bunuri de folosință îndelungată; învățământul, îngrijirea sănătății; asigurările sociale; asistența socială; mediul social și calitatea societății; cultură; timp liber; stiluri de viață; mediul politic; justiție și ordine publică; instituțiile de stat; bunăstarea subiectivă (Mărginean, Conținutul paradigmei calității vieții). Alte capitole în lucrare tratează: Abordări recente ale calității vieții (Iuliana Precupețu), Măsurarea accesului la educație (Gabriela Neagu), Calitatea ocupării (Ana Maria Preoteasa); Viața de Familie (Raluca Popescu); Stilurile de viață (Marian Vasile); Viața comunitară (Flavius

Mihalache); Bunăstarea subiectivă (Iuliana Precupețu); Modelele de consum (Mariana Stanciu); Costul vieții (Adina Mihăilescu); Inegalitate, sărăcie și polarizarea veniturilor (Ștefan Ștefănescu); Contribuții românești la metodologia calității vieții (Mihai Dumitru). La final sunt atașate: chestionarul de diagnoza calității vieții din anul 2010; valorile a 68 de indicatori pentru perioada 1990–2010 și un sumar în limba engleză.

O prezentare restrânsă a conținutului diagnozei calității vieți (Quality of Life Diagnosys) a fost inclusă în Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research, ed. Alex C. Michalos, Dordrecht, Netherlands, Springer (2014).

La rândul său, Dicționarul (2015) conține aproape 200 de termeni (intrări) tratați în cuprinsul a 285 de pagini, fiind în fond o abordare de tip enciclopedic, cu text consistent pentru fiecare intrare.

În Enciclopedia Calității Vieții sunt tratate temele: familia (Raluca Popescu), comunitățile teritoriale (Flavius Mihalache), caracteristicile sociodemografice ale populației; învățământul; ocuparea și o Postfață cu date de sinteză (Ioan Mărginean), echilibru muncă, viață privată (Adriana Neguț), sănătatea (Iuliana Precupețu și Cosmina Pop), standardul de viață (Iuliana Precupețu), stiluri de viață (Marian Vasile), copii (Cosmina Pop), vârstnicii, (Claudia Petrescu), modele de consum (Mariana Stanciu), praguri de sărăcie (Adina Mihăilescu), grupurile dezavantajate (Elena Zamfir), mass-media (Mona Simu), internetul (Alin Casapu), calitatea societății (Alexandra Deliu).

Tabelul nr. 1

Selecție de indicatori la nivel individual și general. Diagnoza calității vieții 1990–2010

Anul	Posibilitatea de afirmare în viață		Respectarea drepturilor personale		Modul cum este condusă țara	
	Medie	Clasă	Medie	Clasă	Medie	Clasă
1990	2,7	III	2,9	III	3,2	III
1991	2,5	II	2,7	III	2,8	III
1992	2,6	II	2,9	III	2,6	II
1993	2,4	II	2,9	III	2,6	II
1994	2,3	II	2,9	III	2,7	III
1995	2,4	II	2,9	III	2,8	III
1996	2,3	II	2,9	III	2,6	II
1997	2,3	II	3,0	III	2,7	III
1998	2,2	II	2,8	III	2,2	II
1999	2,4	II	2,7	III	1,9	II
2003	2,4	II	2,8	III	2,6	II
2006	2,4	II	2,8	III	2,5	II
2010	2,4	II	2,9	III	1,7	I
Scor		27		39		30

Mai sunt foarte multe aspecte la care se pot face trimiteri în legătură cu rezultatele cercetării de diagnoza calității vieții realizată în ICCV, aici mai evidențiez doar valorile medii, clasele și scorurile pentru trei indicatori de evaluare cu semnificație deosebită, doi plasați la nivel personal și unul la cel general (datele au fost culese pe scală de ierarhizare cu cinci grade de intensitate).

Din cele prezentate în tabel se constată valorile medii sub nivelul mediei teoretice a scalei (3 pe scala cu cinci grade în ordine crescătoare), cu o singură excepție (conducerea țării în 1990), apoi o foarte mare stabilitate a acestor date pe clase de calitate a vieții: predominant clasa a II-a pentru posibilitățile de afirmare în viață; în totalitate clasa a III-a pentru respectarea drepturilor personale; variație între clasa a II-a și a III-a la modul în care este condusă țara. Pentru doi indicatori, scorul pe întreaga perioadă este sub 50% din scorul teoretic ($13 \times 5 = 65$), iar la al treilea se ajunge la 60% din acesta.

Desigur, nici cercetările de diagnoză a calității vieții nu acoperă tot procesul de cunoaștere în domeniile de interes. Așa de exemplu nu trebuie ignorate diferitele situații critice, chiar dacă evaluarea populației studiate este favorabilă. Este cazul poluării mediului, violenței și abuzului în familie, stilurile de viață dăunătoare sănătății etc. În studiile realizate în ICCV sunt avute în vedere și aceste aspecte.

Încheiem aici demersul întreprins de prezentare a cercetărilor de diagnoză a calității vieții, un mijloc de cunoaștere cu semnificații deosebite în societate. O analiză extinsă recentă a rezultatelor tuturor acestor cercetări se regăsește în lucrarea menționată deja „Enciclopedia calității vieții în România”, cu trimiteri și la ancheta europeană de profil (EQLS). Am speranța că acest tip de cercetare va avea continuitate în ICCV, fie și la intervale mai mari de timp.

NB. Aduc mulțumiri colegului Mircea Dumitrana pentru asistența tehnică, precum și celor care mi-au sugerat îmbunătățiri ale textului și colegilor de la biroul economic pentru facilitarea accesului la arhiva institutului.

BIBLIOGRAFIE

- Ahrendt, Daphne; Robert Anderson, Hans Dubois, Jean Marie Jungblut, Tadas Leoncikas, Laura Pântient, Eszter Sandor, 2017, „European Quality of Life Survey 2016. Quality of Life, Quality of Public Services and Quality of Society”, Publication Office of the European Union, Luxembourg.
- Apostol, Pavel, 1973 „Calitatea vieții și studiul indicatorilor sociali”, *Revista de referate și recenzii* nr. 4, București, CIDSP.
- Apostol Pavel, 1975 „Calitatea vieții și explorarea viitorului”, București, Editura Politică.
- Barbu, Gheorghe, coordonator, Hildegard Puwak, Viorel Gheorghe, Vladimir Agafița, Emilian Ftomov. 1992. „Analiză comparativă a nivelului de trai în Republica Moldova și în România.” Seria: *Politică socială*, nr. 6: 1–27. București: CIDE.
- Bauer, Raymond ed. 1966 „Social Indicators” Massachusetts, M.I.T Press
- Bădescu, Ilie, Ozana Cucu-Oancea, Gheorghe Șișeștean (coord.) 2009 “Tratat de sociologie Rurală”, București, Editura Mica Valahie

- Bălașa, Ana, Ioan Mărginean, Ilie Sandu, Gheorghe Socol. 1992. „Calitatea vieții '92. Anchetă națională. 3”. București: CIDE.
- Bălașa, Ana, Ioan Mărginean, Ilie Sandu, Gheorghe Socol. 1993. „La – Qualité de la vie en Roumanie, enquête nationale 1992. *Revue Roumaine des Sciences Economiques/Romanian Economic Review*, nr. 1: 91–116. București: Editura Academiei Române.
- Bălțătescu, Sergiu. 2009/2014. *Fericirea în contextul social al tranziției postcomuniste în România*. Cluj Napoca: Editura Eikon.
- Calitatea vieții. Teorie și practică socială. Culegere de comunicări prezentate la sesiunea științifică din 13–14 decembrie, 1990*, ediție îngrijită de Veronica Popescu. 1991. București: ICCV, CIDE.
- Campbell, Angus, Philip Converse, Willard L. Rogers 1976 „The Quality of American Life. Perceptions, Evaluations and Satisfaction”, New York, Russel Sage
- Centrul de Documentare. Institutul de Economie a Comerțului Interior și Turismului, 1977 *Calitatea vieții. Documentare selectivă*, București
- INS. *Anuarul Statistic al României*
- Larionescu, Maria, 2007 „Istoria sociologiei românești”, București, Editura Universității București
- Mărginean, Ioan. 1982. *Măsurarea în sociologie*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Mărginean, Ioan, Gheorghe Socol. 1990. „Diagnoza calității vieții – date preliminare.” *Studii și Cercetări Economice*, nr. 10, 42–63. București: CIDE.
- Mărginean, Ioan și Gheorghe Socol, coordonatori, Elena Beca, Silvia Iftimie, Georgeta Mitrea, Ilie Sandu. 1991. „Diagnoza calității vieții.” *Studii și Cercetări Economice*, nr. 2: 1–138. București: CIDE.
- Mărginean, Ioan. 1991. „Schiță de indicatori ai calității vieții.” *Probleme economice*, nr. 7–8: 1–39. București: CIDE.
- Mărginean Ioan, coordonator. 1996. *Tineretul deceniului unu. Provocările anilor '90*. București: Editura Expert.
- Mărginean Ioan. 2002/2005. „Semnificația cercetărilor de calitatea vieții” și „Calitatea vieții percepute”, în *Calitatea vieții în România*, coordonatori Ioan Mărginean și Ana Bălașa, 25–108. București: Editura Expert.
- Mărginean, Ioan, coordonator, Iuliana Precupețu, Vassil Tzanov, Ana Maria Preoteasa, Bogdan Voicu, colaborator Iskra Beleva. 2006. *First European Quality of Life Survey: Quality of Life in Bulgaria and Romania*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Mărginean, Ioan și Iuliana Precupețu, coordonatori. 2008. *Calitatea vieții și dezvoltarea durabilă. Politici de întărire a coeziunii sociale*. București: Editura Expert.
- Mărginean, Ioan și Iuliana Precupețu, coordonatori, Mihai Dumitru, Flavius Mihalache, Adina Mihăilescu, Gabriela Neagu, Raluca Popescu, Ana Maria Preoteasa, Laura Tufă, Marian Vasile. 2010. *Calitatea vieții în România*. București: ICCV, coediție CIDE și Editura Expert.
- Mărginean, Ioan, coordonator. 2013. *Profiluri teritoriale ale calității vieții*. București: Editura Academiei Române.
- Mărginean, Ioan. 2013. „Life Satisfaction in Romania: a longitudinal study” în *The European Culture for Human Rights. The Right to Happiness*, eds. de Elena Zamfir și Filomena Maggino, 108–127. Cambridge Scholars Publishing.
- Mărginean, Ioan. 2014. „Quality of Life Diagnosis (QoLD)” în *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*, editată de Alex C. Michalos, 5333–5340. Dordrecht, Netherlands: Springer.
- Mărginean, Ioan și Marian Vasile, coordonatori. 2015. *Dicționar de calitatea vieții*. București: Editura Academiei Române.
- Mărginean, Ioan și Iuliana Precupețu, coordonatori. 2019. *Enciclopedia calității vieții în România*. București: Editura Academiei Române.
- Postolache, Tudorel, coordonator. mai 1990. *Schiță privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România*. Guvernul României.

- Rebedeu, Ion; Cătălin Zamfir, coordonatori, 1982 „Modul de viață și calitatea vieții”, București, Editura Politică.
- „Sinteze ale lucrărilor elaborate de Institutul de Cercetare a Calității Vieții în 1990.” *Analele Institutului Național de Cercetări Economice*. 1991, nr. 1-2: 99-106. București: CIDE.
- Zamfir Cătălin, 1980, „Schema de evaluare a datelor absolute – SEDA”, în *Viitorul social*, an IX, nr. 1, pp. 70-80
- Zamfir Cătălin, coordonator. 1984. *Indicatori și surse de variație a calității vieții*. București: Editura Academiei RSR.
- Zamfir Cătălin. 1990. „Calitatea vieții ca obiectiv politic.” *Revista Calitatea Vieții*, nr. 1: 5-20.
- Zamfir, Cătălin. 2002/2005. „Studiu introductiv. Evoluția tematicii calității vieții: o analiză sociologică” în *Calitatea vieții în România*, coordonată de Ioan Mărginean și Iuliana Precupețu, 11-23. București: Editura Expert.
- Zamfir, Cătălin, 2013 *Another way of Interpreting Evaluation Data*, în *The European Culture for Human Rights. The Right to Happiness*, eds. de Elena Zamfir și Filomena Maggino, Cambridge Scholars Publishing.
- Zamfir, Cătălin și Alin Casapu. 2018. „Institutul de cercetarea a calității vieții în politicile publice timp de 28 de ani” în *Calitatea vieții. Un proiect pentru România*, coordonată de Elena Zamfir și Iuliana Precupețu, 381-390. București: Editura Academiei Române.
- Zamfir, Cătălin și alții. 2018. *Istoria socială a României*, Colecția Civilizația Românească, nr. 4, coordonator academician Victor Spinei. București: Editura Academiei Române.
- Zamfir, Elena și Iuliana Precupețu, coordonatori. 2018. *Calitatea vieții. Un proiect pentru România*. București: Editura Academiei.

In the first year of activity (1990) at the Research Institute for Quality of Life (Institutul de Cercetare a Calității Vieții, INCE, Academia Română) it was starting the research of quality of life. It was prepared by the collective coordinated by Professor Cătălin Zamfir, director of RIQL. I participated at this work a starting with field research (june 1990), I was coordinated, most of the time together with some colleagues, the activity for this program. The experience achieved during the years in this domain will be used here to reveal the aspects of the researches and results about Quality of Life of population in Romania. Over time, many indicators of Quality of Life have registered some improvements, but also stagnations, and even deterioration of several components.

Keywords: quality of life; indicators; diagnosis; profiles and classes of quality of life.

Primit: 11.11.2019

Acceptat: 06.02.2020